

was a variety of (books, magazines, printed and pictorial publications) publications of an agitational and propaganda nature. Considering the events in Ukraine in 1917—1921 as a struggle between three irreconcilable forces — the Bolsheviks, the White Guards and representatives of the Ukrainian national government, the author singled out their propaganda and propaganda publications. Considering the number of Soviet printed editions of 1919 preserved in the funds of the Book Chamber of Ukraine, this article includes only national-Ukrainian and White Guard editions of the specified content. A certain exception is the political memoirs of 1919 elaborated by the author, which, despite their nationally conscious authorship, place of publication and clear purpose, are full of controversial judgments of contradictory and even revealing content, which means that in a certain campaigning and propaganda sense they balance between several contemporaneous centers of struggle for power. Among the publications studied by the author, it was the memoirs that most rigidly demarcated the nationally-conscious forces of the Ukrainian liberation struggle of the specified period. The presented research is written in accordance with the requirements of modern methodology, is based on the principles of historicism, comprehensiveness and objectivity, applies general scientific (description, analysis, synthesis, generalization, classification) and special (periodization, historical-comparative, content analysis) methods of scientific research. The scientific novelty of the presented work is proven by the fact that a significant amount of materials of the State Print Archive (especially printed and pictorial editions) on the subject in question and the lack of comprehensive research that would summarize the propaganda and propaganda publications of 1919 preserved in the Book Chamber of Ukraine have not been processed.

Keywords: book printing; magazines; sheet publications; pictorial publications; place of publication; campaign leaflets and posters

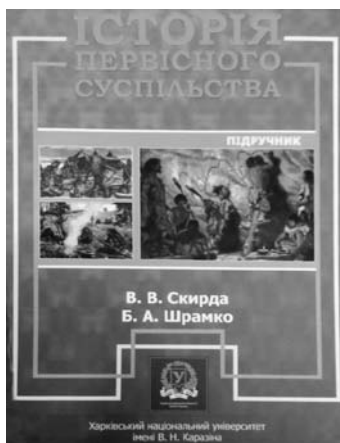
References

1. *Ukrayina v mizhnarodnij politici.* (1919). Kaminec: Vidannya "Strilcyia" (organu Galickoyi armiyi).
2. Krenzhlovskij D. (1919). *Lviv v ukrajynskih rukah 1—21.11.1918.* Kaminec: Vidannya "Strilcyia" (organu Galickoyi Armiyi).
3. Rafes M. G. (1919). *Nakanune padeniya getmanshyny. Iz perezhivaniy 1918 goda.* Kiev: Tipografiya "Kultura i znanie".
4. *Istoriya povstannya listopadu—grudnya 1918 roku.* (1919). Kyiv: Drukarnya Kiyevo-Pecherskoyi Lavri.
5. *Yak zhiv ukrajynskij narod: korotkij ist. oglyad.* (1919). Kam'yanec: Kulturno-Osvitnya Uprava Golovnoho Upravlinnya Generalnogo Shtabu.
6. *Cherez sho Ukrayina musila oddilitsya vid Rosiyi.* (1919). Inform. byuro armiyi Ukr. Nar. Resp. Kyiv: Informacijne byuro armiyi UNR.
7. Kostenko P. (1919). *Kubanski-Chornomorski Kozaki j Ukrayina.* Vinnicya na Poddilyu: Narodne Ministerstvo presi j propagandi UNR.
8. Pachovskij V. (1919). *Galichina i Naddnipyrianska Ukrayina.* Kam'yanec na Podillyu: Narodne Ministerstvo Presi j Informacij UNR.
9. *Derzhavnij arhiv druku Knizhkovoyi palati Ukrayini. Fond obrazotvorchih vidan.* (1919).
10. *Derzhavnij arhiv druku Knizhkovoyi palati Ukrayini. Fond arkushevih vidan.* (1919).
11. *Visnik Derzhavnih zakoniv UNR.* (1919). Kyiv, 1—39.
12. *Mysl. Ezhenedelnyj nauchnyj marksistskij zhurnal.* (1919). № 1—2, 4, 6—8, 14, 15.

Надійшла до редакції 21 червня 2023 року

РЕЦЕНЗІЇ

Нове видання з найдавнішої історії

Скирда В. В., Шрамко Б. А. Історія первісного суспільства : підручник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 172 с.

У 2018 р. у видавництві Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна побачило світ навчальне видання

"Історія первісного суспільства" археологів В. Скирди та доктора історичних наук, професора Б. Шрамка (1921—2012). Підручник є нормативним курсом лекцій для студентів історичних факультетів закладів вищої освіти України.

Зазначимо, що Б. Шрамко читав зазначений курс у Каразінському університеті від 1950-х рр., а 1972 р. вийшов його перший в Україні посібник з цієї навчальної дисципліни¹. Рецензоване видання є органічним продовженням книги Б. Шрамка.

Книга складається зі вступу, чотирьох розділів, кожен з яких поділено на тематичні підрозділи, глосарію (99 термінів), списку літера-

тури. Кожний розділ завершується питаннями та завданнями. Для наочного сприйняття студентами поданої інформації в підручнику вміщено ілюстрації.

У вступі (с. 4—11), що має два підрозділи, визначено предмет і завдання запропонованого навчального курсу. Проаналізовано розвиток наукових досліджень щодо періодизації найдавнішої історії людства.

Розділ перший "Джерела та історіографія" (с. 12—40) містить класифікацію та характеристики археологічних, етнографічних, антропологічних, лінгвістичних матеріалів. Автори докладно проаналізували праці філософів, інших учених періодів Античності, Середньовіччя, Нового часу, XIX—XX ст., які присвячені вивченню стародавніх соціумів. Цілком слушним є позиція В. Скирди та Б. Шрамка, які вважають, що власне наукове вивчення історії первісного суспільства належить до XVIII—XIX ст. У цьому розділі розглянуто наукові школи, течії та напрями кінця XIX—XX ст.

У другому розділі "Виникнення первісного суспільства" (с. 41—86) проаналізовано сучасний стан джерельної бази щодо проблеми походження людини. Розглянуто наукові дискусії та схарактеризовано найдавніші пам'ятки Ойкумени з антропологічними рештками й артефактами. У цьому контексті варто було згадати й проаналізувати книгу вітчизняного філософа, професора С. Кримського (1930—2010), що вийшла друком 1962 р.² Праця безпосередньо стосується порушених питань і не тільки не втратила актуальності, а й у багатьох положеннях випередила свій час, що підтверджують сучасні археологічні, палеоантропологічні та інші дослідження.

В. Скирда та Б. Шрамко виклали власне бачення соціальної структури суспільств раннього й середнього палеоліту, розглянули технічні досягнення найдавніших і давніх гомінід.

Третій розділ "Розквіт первісного суспільства" (с. 87—140) надає уявлення про соціальну структуру соціумів часів пізнього палеоліту, мезоліту й неоліту. Проаналізовано технічні досягнення в ранньопервісній общині. Розглянуто історію виникнення найдавніших культур, мистецтва та рас.

У завершальному четвертому розділі "Розквіт первісного суспільства" (с. 141—162) наведено характеристику діб енеоліту, бронзи, раннього залізного віку в історії людства. Подано соціальну структуру пізньопервісної общини. Викладено погляди дослідників на передумови появи найдавніших держав.

Отже, підручник В. Скирди та Б. Шрамка, підготовлений на значній джерельній базі, дає змогу майбутнім фахівцям у галузі археології та історії сформулювати сучасний комплексний погляд на розвиток історії первісної общини. Видання може бути використано не тільки під час підготовки вузькопрофільних спеціалістів з археології, антропології, етнології, всесвітньої історії у закладах вищої освіти України, а й у середніх навчальних закладах, на факультативних заняттях з історії та краєзнавства. Книга має пізнавальне значення і для ширшої аудиторії, яка цікавиться проблемами антропосоціогенезу та стародавньою культурою.

Дмитро Кенін,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу ретроспективної бібліографії
Книжкової палати України

Надійшла до редакції 5 липня 2023 року

¹ Шрамко Б. А. История первобытного общества : учебное пособие для студентов исторического факультета ХГУ. Харьков : Изд-во Харьковского ун-та, 1972. 200 с.

² Кримський С. Б. Генезис форм і законів мислення. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. 124 с.